

Lovim ravnotežje med kompromisi in svobodo

Ervin Hladnik - Milharčič

Antoine d'Agata je član najbolj slovite fotografske agencije na svetu. Magnum je sinonim sodobne reporterske fotografije. Njeni ustanovitelji so bili štirje največji fotoreporterji dvajsetega stoletja.

Robert Capa je fotografiral špansko državljansko vojno in desant na Normandijo. George Rodger je prvi posnel fotoreportažo o plemenu Nuba v Sudanu. David Seymour je posnel vso drugo svetovno vojno od španske državljanske vojne do usode begunskih otrok po njej. Henry Cartier-Bresson je z aparatom leica izumil fotožurnalizem in iz življenja na ulici naredil fotografski žanr. Tem zgle-dom so sledile generacije fotografov, ki so se držali pravila, da fotograf dokumentira svet tako, da se sam izključi iz njega. Fotoaparate so vzeli v roke kot otroci in fotografiji posvetili vse življenje.

Leta 2004 je v agencijo vstopil Antoine D'Agata in vsa pravila obrnil na glavo. V Marseillu rojeni potepuh se je fotografije lotil potem, ko je preizkusil že vse drugo. Star trideset let se je v New Yorku vpisal v fotografsko šolo in začel fotografirati. Na prvi pogled njegove fotografije niso imele posebne zveze z novinarsko fotografijo. Razstavljal je v pariški galeriji Vu, ki prodaja umetniško fotografijo. Vendar ni umetniški fotograf. Hodi po svetu in dela fotoreportaže. Ni pa fotoreporter. Njegovo delo je nemogoče umestiti v katerega-koli od znanih žanrov.

Januarja je bil v Ljubljani kot član žirije, ki je izbirala fotografijo leta za revijo Emzin. Ob mizici na ulici pred hotelom Slon je v mrazu zvijal eno cigareto za drugo in pojasnjeval, od kod se je vzela in kaj dela. Pokazal je tri svoje fotografije.

Izbrali ste tri fotografije, ki jih je brez pojasnila težko razbrati. Ali ni to za fotoreporterja nekoliko neobičajno?

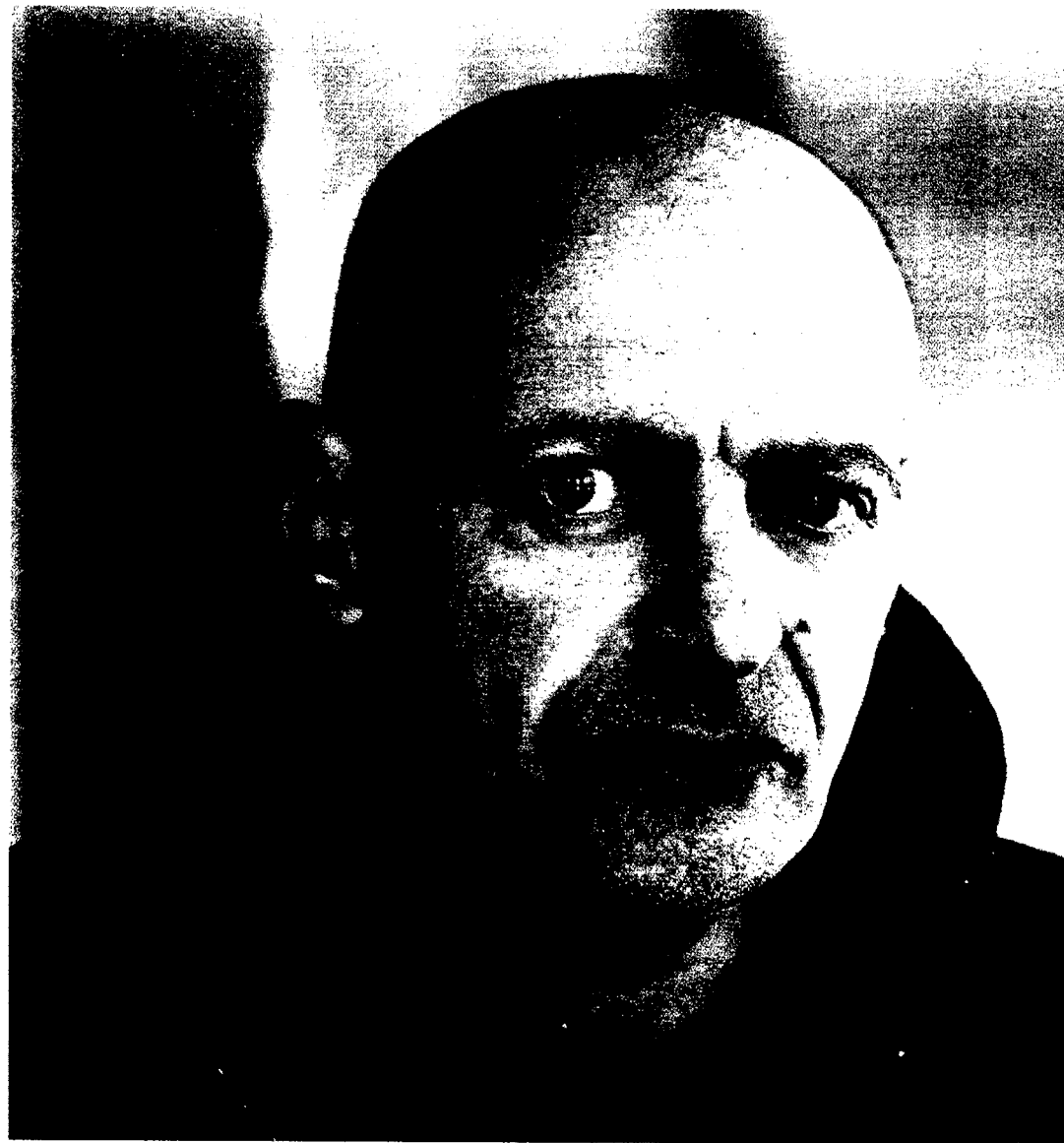
Te tri fotografije kažejo moj razvoj pri razumevanju fotografije. Prvo sem posnel takoj, ko sem se naučil fotografirati. Šele tri mesece sem imel fotoaparata v rokah in hodil po svetu kot fotograf.

Tri mesece?

Da. Pozno sem se lotil. Šele v devetdesetih letih sem šel v fotografsko šolo. Naučil sem se uporabljati fotoaparata, vendar nisem vedel, kaj naj z njim počnem. Počutil sem se zelo nesamozavestnega, hotel pa sem slikati. Vedel sem samo, da ne smem biti na mestu. Šel sem Mehiko, v bare in bordele, slikal sem nočno življenje, ki sem ga najbolje poznal. Samozaupanje se mi je takoj vrnilo. Fotografija je nastala v mestu Nuevo Laredo tik ob meji z Združenimi državami Amerike. Na severni strani meje je Laredo, na južni pa Nuevo Laredo. Dve mesti, ki sta zelo blizu. Dva svetova, ki sta neskončno daleč.

V Nuevo Laredu je četrt, ki ji pravijo Boystown ali la Zona. Bari, razpečevalci mamil, bordeli. Skušnjava, da bi tam iskali estetiko in olupševali stvari, je velika. Jaz sem slikal neposredno iz oči v oči brez vsakršnega komentiranja, brez nastavljanja, brez izbiranja kotov, ki bi zameglili kontekst.

Veliko sem se ukvarjal s tem, kako najti formo, s katero bi ta svet predstavil takšnega, kot v resnici je. Fotografija namerno ne raziskuje globine ali usode, ki se skriva za tem obrazom. To je portret prostitutke v Nuevo Laredu pred objektivom mojega fotoaparata. Nič več, nič manj. Za fotoaparatom stojim jaz. Pogled je moj. Zanimal me je moj intimni odnos do okolja, ki ga slikam. Najbolj intimen pogled od vseh možnih.

Na drugi fotografiji je portret, ki bi lahko bil karkoli. Je skoraj abstraktna slika ženskega obraza.

Pa je vse prej kot to. Tudi to je portret prostitutke. Slikal sem jo med spolnim aktom z moškim. Moški sem bil pa jaz. Šel sem čez vse sprejete meje reporterskega žanra. Iz tega sem naredil osebni stil fotografiranja. Moj položaj je na tej sliki zapleten. Sem hkrati profesionalni fotograf med opravljanjem poklica, ljubimec med spolnim aktom in stranka ženske, ki prodaja svoje telo za denar. Mešanje teh identitet odpira neverjetne možnosti. Ni enostavno. Je zelo tvegano. Ne morete si misliti, kako zelo je lahko tvegano v teh okoljih dvigniti fotoaparata.

Na tretji fotografiji skorajda ni več mogoče razločiti, za kaj gre.

Tukaj sem začetno idejo potisnil v najbolj trdo smer. Ženska je zasvojena s crackom, rafinirano obliko heroina, ki se ga kadi. Skupaj sva kadila crack. V tem delirantnem stanju sem potem slikal oba. Tukaj so se vse meje porušile. Ni več zunanosti, ni več notranosti, vse konture so zabrisane. Fotografija je potisnjena do roba dokumentarnosti.

Na vaših fotografijah fotoreporter ni izključen iz dogajanja?

Ne. Nikoli.

Ali ni ideja dokumentarne fotografije prav v tem, da je fotograf neviden, ali da vsaj vzbuja vtis nevidnosti?

Jaz ne delam tako. Moja strategija je ravno nasprotna tej zahtevi. Tako sem se odločil po premisleku. Nikoli

nisem mogel sprejeti podobe fotografa, ki je izključen iz prizora. Zavračam položaj fotografa, ki samo snema in nastopa zgolj kot priča. Slikam svet, v katerem sam živim. To zastavitev sem potisnil do skrajnih meja, kjer sem jaz del konteksta, ki ga slikam. Lahko se najdem v zelo radikalnih situacijah, nikoli se ne izključim iz njih. Nikoli nisem samo priča.

Slike ponujate zgolj kot svoj osebni zapis sveta?

Lahko jih razumete kot moj osebni dnevnik ali kot klasično reportažo. Med mano in drugimi fotoreporterji je razlika. Jaz fotografiram svoj pogled na svet. To počnejo tudi drugi. Sam pa pokažem tudi mojo povezanost s svetom. Pokažem, da sem vpleten v dogajanje, ki ga fotografiram. To počnem zavestno in na najbolj radikalen način, ki mi ga položaj omogoča. Sodelujem v njem. Ne skrivam se.

Tudi ko delate v vzhodni Afriki, v Jeruzalemu in v Gazi?

Da. Tudi ko delam za najbolj klasične revije, ki od mene pričakujejo standardno fotoreportažo. Če mi zdaj naročajo delo, seveda vedo, da jih bom presenetil z nečim, kar si ne morejo predstavljati vnaprej. Vedno pokažem svoj položaj v prostoru. Ko sem v Gazi, seveda nisem tam zato, da bi sodeloval. Nisem naiven. Hočem pa, da so vsi okoli mene seznanjeni z mojim položajem in da ne bom sprejel stereotipne podobe, ki mi jo sami ponujajo.

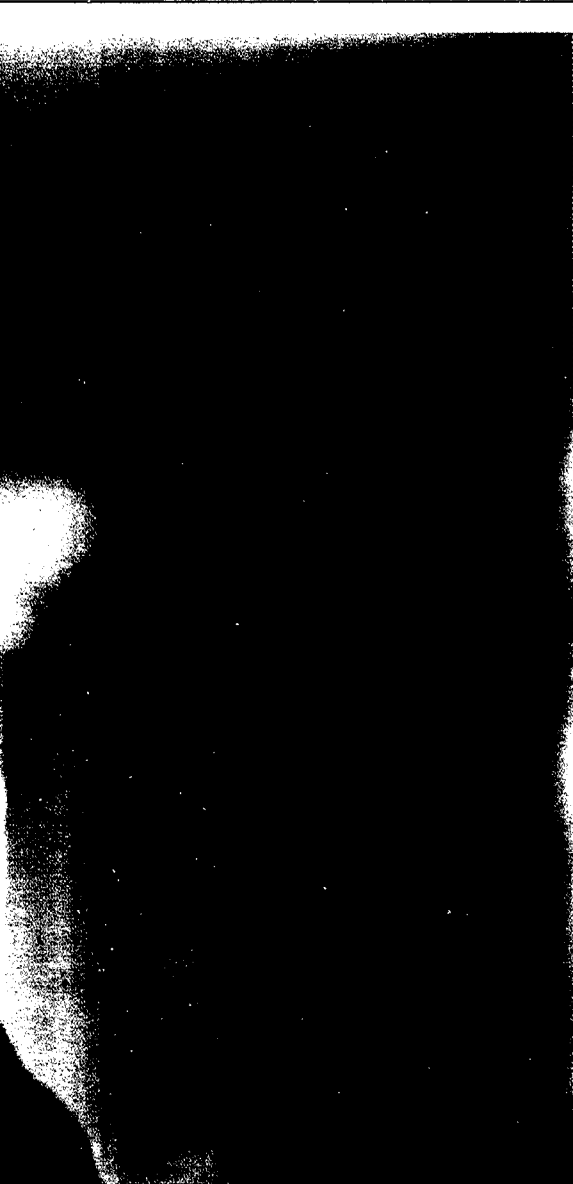
Ne delam dokončne podobe tega sveta, kar običajno fotoreporterska fotografija naredi: to je to in jaz sem to zamrznil v času v popolni kompoziciji, natančnem

Portret prostitutke v Nuevo Laredu pred objektivom D'Agatovega fotoaparata. Nič več, nič manj.

D'Agata je kot profesionalni fotograf med opravljanjem poklica, ljubimec med spolnim aktom in stranka ženske, ki prodaja svoje telo za denar.

fotografija Luka Cujina

Seveda me je zbegalo. Bilo je megleno. Hotel sem ga filtrirati. Zato sem začel fotografirati.

Nisem izbiral tem in nisem se oziral za tem, kar so delali drugi. Slikal sem to, kar sem poznal. Gibal sem se skozi ozemlja in prostore, ki sem jih najbolj poznal. Nisem pa se hotel pretvarjati, da ta svet odkrivam na novo ali da nisem del njega. Prav nasprotno. Pokazal sem, da sem vedno bil in da še vedno sem del tega sveta. Moj odnos do fotografije ne izhaja samo iz teoretskega premisleka, ampak tudi iz izkušnje.

Pri vaših slikah ni čisto jasno, ali naj jih postavimo v kontekst novinarske ali umetniške fotografije. Namerno begate gledalca?

Sam do delitve na umetniško in novinarsko fotografijo nimam nobenega odnosa. Nisem fotoreporter, čeprav včasih delam kot fotoreporter. Če mi dajo letalsko karto in me pošljejo fotografirat vojno, bom seveda šel in bom delo pošteno opravil. Če hočejo slike konflikta, napetih situacij ali družbenih prevratov, bom to posnel. Nisem pa fotoreporter. Tudi umetnik nisem. Ne kompliciram si življenja z definicijami. Veste, fotografi smo preprosti ljudje. Gledamo, slikamo, pokažemo.

Ostane nam še izraz dokumentarna fotografija.

Da. V tem se počutim udobno. Ukvarjam se s stvarmi okoli sebe. Slikam okolja, v katerih se znajdem, ker v njih živim. V tem pogledu sem dokumentarni fotograf. Vedno znova se postavlja vprašanje, kaj je fotografija. Je instrument dokumentiranja sveta? Je popolnoma subjektivna podoba, ki je odvisna samo od fotografa? Meni se zdi ključno razmerje med fotografom in svetom, v katerem se je znašel. Sem zelo subjektiven in dvoumen, vendar dokumentiram svoj svet. Nisem pa reporter.

V čem pa vidite razliko?

Fotoreporter karkoli vzame kot delo. Vseeno je, kaj ima pred sabo, vse bo oddelal. Skače z ene teme na drugo in poskrbi za tehnično popolnost izdelka. To znam tudi jaz. Vendar je zame to šele izhodišče.

Kako ste pristali pri agenciji Magnum? To je domovina reporterske fotografije. Magnum je od svoje ustanovitve sinonim za avtorsko politično fotoreportažo.

Svet komunikacij se spreminja. Agencija Magnum je v mnogočem oblikovala način, kako fotografija v njem deluje. Zdaj se spreminja skupaj z njim. Nastalo je veliko agencij in veliko novih medijev. Agencija Magnum se je na to odzvala. Najprej se je odprla za različne žanre fotografije. To je morala narediti, ker ne more več živeti samo od reportaž. Mora preživeti v različnih medijih. Reportaža je težek in zelo resen žanr. Danes pa se živi od dogodkov in hitrih priložnosti.

Mene so sprejeli, ker so hoteli dostop do trga umetniške fotografije. Šlo je za čisto ekonomsko vprašanje. Trg za fotoreportaže se je skrčil. Agencija dobesedno mutira. Vsak mesec imamo sestanke in pogovore, kam usmeriti agencijo, da bo preživela in da bo preživetje kreativno. V meni so videli tradicijo dokumentarne fotografije, ki so jo gojili od konca druge svetovne vojne, vendar v ključu, ki jim je bil neznan. Zame je bilo veliko bolj zanimivo delati z njimi kot z galerijami. Hkrati pa je vznemirljivo. Sem kritik klasične fotoreportaže, delam pa v okolju, kjer so sami mojstri fotoreportaže. Srečanje je produktivno za vse. Začel sem pri agenciji Vu v Parizu in v njihovi galeriji. Na začetku so vzeli moje fotografije za razstavo v galeriji. Zdelo se je, da ne sodim med agencijske fotografe.

Vaše zadnje delo je fotoreportaža iz Gruzije. To je klasična tema. Vključno z brezupom, ki ga fotoreporterji običajno posvečajo krajem na zunanjem robu Evrope.

Res je. Vendar sem postopal v skladu s svojimi principi. Izbral sem si svet alkoholizma, prostitucije in narkomanov. Sam sem si izbral okolja, ki jih bom slikal, in kraje, v katere bom šel. Gibal sem se v dekadentnih okoljih. Zapisal sem si izjave prostitutk, njihovih strank in njihovih zvodnikov. Vsi portreti deklet so portreti resničnih ljudi. Res je, da so fotografije prežete z obupom, ki veje iz teh okolij, in da se to prenaša na fotografije zgradb in krajin. V Gruzijo nisem šel z iluzijo, da bom s seboj prinesel objektivno sliko dežele. Gibal sem se med ljudmi, ki imajo depresiven, morda tragičen pogled na svet. Je to celovita podoba današnje Gruzije? Seveda ni. Je ena od podob te dežele...

Ki pa jo ponudite kot metaforo celotne družbe.

Ne vem. Veliko je strateških, ekonomskih in političnih razlogov, zaradi katerih se ta družba ne more premakniti z mesta. Nisem se spuščal vanje. Lahko bi oblikoval popolnoma drugačno podobo dežele. Ne trdim, da je moja inteligentnejša od drugih. Trdim pa, da je ravno tako veljavna kot vse druge. Nekaj izjav, ki sem jih vključil v reportažo, je rezultat mojega izbora. Ponujam jih zato, ker so prav tako upoštevanja vredne kot druge govornice. Slikam ločeno resničnost, ki se je drugi ne dotaknejo. Ne silim v skrajnosti. Slikam stvari, ki se mi zdijo pomembne za razumevanje. Mamila, alkoholizem in prostitucija so integralni del te družbe, verjemite. V to sem stopil in to sem posnel.

Ali ni v teh razmerah najlažje doseči dramatični učinek? Velika fotografija se je vedno delala v vojnah, sredi naravnih katastrof, v revščini in na družbenem robu. Ali ni ideja, da v dramatičnih okoliščinah lažje vidimo, kako deluje družba, ko sije sonce in je mir na svetu?

Nisem fotoreporter. Tudi umetnik nisem. Ne kompliciram si življenja z definicijami. Veste, fotografi smo preprosti ljudje. Gledamo, slikamo, pokažemo.

Ja, seveda. Jaz se ne ukvarjam z ljudmi, ki so izvrženi iz družbe. Če slikate živali, iščete trenutek, ko skočijo in napadejo. Slikate njihovo živalskost, ki se lahko kaže tudi v samo hipnih trenutkih. Skozi to se približate bolj nežnim, bolj socializiranim potezom živali. In prav to me zanima. Grem skozi dežele, ki so sredi vojne, in pogledam, kakšna je v teh okoliščinah videti ljubezen. Gibljem se skozi nasilen svet, v katerem dominirajo mamila, brezosebna spolnost. To je svet, ki ga znam dokumentirati, ker ga dobro poznam. Ampak seveda iščem človečnost. Te podobe kontrastiram z bolj nežnimi in privlačnimi slikami vsakdanjosti.

Moje fotografije so običajno preveč osebne, da bi jih lahko ponudil širokemu časopisnemu bralstvu. Ponujam jih tistim, ki jih zanimajo. Sestavljam serijo fotografij s spremljajočim govorjenim besedilom. To so prepisi pogovorov z dekleti, ki se prostituirajo.

Govorijo o resničnostih, ki se nikoli zares ne križajo, se nikoli ne srečajo. To je moj zapis potovanja skozi deželo in pogovorov, ki sem jih slišal. V sako srečanje posebej je površno. V mojem delu pa se srečajo in skupaj pripovedujejo o razsređenem svetu, v katerem živijo.

Ne razmišljam o sebi kot o modernem ali klasičnem fotografu. Besede, ki mi nekaj pomenijo, so poštenost, pravičnost, resničnost.

Ali ni to prav tradicija reporterske fotografije?

Da. Vendar jaz ne razmišljam znotraj tradicije. Jasno, da jo poznam in jo imam rad. Študiral sem fotografijo, pazljivo pogledal vse, kar so naredili drugi. Nimam pa ambicije, da bi se vanjo vključil kot nadaljevalec ali kritik. Na novo se lotim vsake nove okoliščine, v kateri fotografiram. Hočem, da je moja podoba sveta bolj resnična od tega, kar najdete v revijah umetniške fotografije, in bolj kompleksna od časopisne fotografije. To je včasih hudičevo težko, včasih pa sploh ne uspe. Vem, da se moj stil razvija. Vsakič začnem iz nič, kot da pred mano tega ni slikal še nihče in da tudi sam nisem še nič poslikal. Hočem čim bolj pravično in celovito podobo sveta.

Kaj naredite, ko vas revija pošlje v Palestino?

Naredim to, zaradi česar so me poslali. Posnamem jim reportažo. To je moj poklic in to naredim. Ne obljudim, da bom naredil to, kar delajo drugi. Tudi nisem vedno odvisen od naročila drugih. Veliko svojih projektov financiram sam. Prilagodim se, vendar ne delam rad kompromisov. Ko sem za francosko državo delal demografsko dokumentacijo prebivalcev Marseillea, sem jo delal, kot bi delal katerokoli svoje drugo delo.

Newsweek me je poslal v Palestino, da posnamem reportažo. Najprej je niso objavili. Tudi revije v Franciji je niso hotele objaviti. Rekli so, da ni ničemur podobna. Prostodušno so priznali, da ne vedo, kaj gledajo. Čez čas so jo objavili in zgodila se ji je nenavadna usoda. Moja reportaža je bila sprejeta kot konsistentno avtorsko delo in dobila je status referenčnega dela. Enega tistih, ki jih fotografom kažejo kot zgled tega, kako se dela.

Kaj ste naredili tako posebnega?

Nisem sprejel prevladujočega formata fotoreportaže kot nečesa, kar določa moj pogled na svet. Uporabil sem spontano in instinktivno formo, ki se je odzvala na situacije, v katerih sem se znašel. Fotoreportaža je vedno nedokončano delo. Sedaj delam pregled svojega dela, da bom videl, kakšna je njegova akumulativna vrednost. Rešujem metodološka vprašanja. Združujem podobe noči s podobami migrantov in pokrajini, iz katerih prihajajo. Sledim jim v kraje, skozi katere potujejo, in se ustavim skupaj z njimi. Sem še na začetku selekcije svojih slik, ki me bodo na koncu pripeljale do konsistentnega prikaza mojega sveta. Je krhek, zelo spremenljiv in zelo trdno živi v mojem pogledu.

Ali fotoreportaža še vedno pripoveduje zgodbo sveta?

Jaz pripovedujem zgodbo življenja, ki ga živim. Živim zgodbo skozi fotografiranje. Ne stojim zunaj nje in je ne pripovedujem od zunaj, ampak se gibljem v njej. Pripovedujem, kaj sem videl, kaj sem doživel. Hočem videti stvari, hočem jih odkriti, hočem se jim približati. Zelo sem navezan na moj način življenja. V tem pogledu sem zelo navezan na tradicijo nomadskih fotografov, ki so slikali samo, ko so šli iz hiše. Nimam doma. Živim v hotelih. Premikam se po svetu. Naučil sem ceniti gibljivost, hitre premike z enega konca sveta na drugega, iz enega okolja v drugega. Po svetu hodim za delom.

Tako kot emigranti?

Da. To je moje življenjsko okolje. Bežim iz Francije, ker je tako toga. Ko živim v Franciji, se vedno naselim v okolju priseljencev, ki lovijo ravnotežje med enim in drugim svetom. Selijo se iz enega jezika v drugega, se prilagajajo navadam in imajo hkrati več identitet. Kamorkoli grem, najdem isti svet. Ljudi, ki poskušajo preživeti pod hudimi ekonomskimi pritiski in se lahko oprejo na zelo malo trdnih stvari. Sem eden od njih, le da svojo pripadnost fotografiram z višine oči.

Kako ohranite konsistentnost?

Ni vedno lahko. Včasih je treba sprejemati kompromise. Včasih jih ni mogoče. Lovim ravnotežje med kompromisi in svobodo.

izrezu in brežhibni osvetlitvi. To me sploh ne zanima. V Jeruzalemu sem naredil kolaž. Samo zato, da bi pokazal svoj položaj v tem prostoru. To lahko pomeni tudi to, da pokažem, kako ne razumem prostora, ki ga fotografiram. Da sem v njem izgubljen. Da ne vem več od ljudi, ki jih fotografiram. Seveda nisem vedno del okolja. Vendar vedno podam pošteno poročilo o svojem stališču.

Kako ste prišli do tega razmisleka? V novinarski fotografiji je to zelo neobičajen pristop.

Fotografiranje sem se lotil zelo pozno. Bil sem že izoblikovan kot oseba. Fotografijo sem vzel kot del tega, kar sem in kar delam in kar živim. Delal in živel sem že prej. Fotografija je zgolj orodje v mojem življenju. Ni cilj. Uporabljam jo zato, da življenje živim na bolj intenziven način.

Izbirate pa teme, ki jih fotografirajo skoraj vsi fotoreporterji, vendar brez konteksta. Prostitucija, narkomanija, družbeni robovi, seks, noč. Potem pa naredite obupano fotoreportažo iz Gruzije. Namerno izbirate teme, ki niso samo rob družbe, ampak tudi rob človečnosti?

Nisem jih jaz izbral. One so izbrale mene. Povedati vam moram svojo življenjsko zgodbo. Od sedemnajstega leta svoje starosti sem dvanajst let potoval po svetu. Delal nisem nič. Živel sem svoje življenje. Fotoaparata nisem nikoli vzel v roke, ker nisem znal fotografirati. Živel sem na uživaških robovih družbe. Prostitucija, seks, mamila so bili dvanajst let moje življenje. To sem resno vzel. Prepotoval sem ves svet in odkrival to življenje na zelo različnih koncih, v Latinski Ameriki, Aziji, Evropi, Afriki. Življenje pa je odkrivalo mene.

